

Fodor Gellért parlamenti beszéde

(1939. március 11.) Nagyörgy Zoltán bevezetőjével

A királyi Jugoszláviában 1938. december 11-én voltak az utolsó parlamenti választások. A jugoszláv kormány a magyarok fő követeléseiről, vagyis az akkori egységes Magyar Párt engedélyezéséről hallani sem akart. A kormánypárt listáján, az addigi politikájukat folytatva, csak egy helyet biztosítottak a magyaroknak. A jelöltjük pedig a semmilyen irányban el nem kötelezett Fodor Gellért (1903–1977) Horgos község akkori elnöke volt (Horgos ekkor még önálló községként létezett), aki a magyarbarát Svetozar Stankovič földművelésügyi miniszter unszolására vállalta el a jelölést. A belgrádi hatalmi köröknek nagyon megfelelt, hogy Fodor Gellértnek nem volt számottevő politikai tapasztalata. Ő azonban nem az elődje, a hatalomhoz lojális Szántó Gábor szerepének folytatására vállalkozott, hanem becsülettel kívánt a magyar kisebbség érdekében dolgozni. Így a topolyai járási körzetben egyedüli jelölt Fodor Gellért volt, akire maga a korábbi képviselő, Szántó Gábor hívta fel a szavazók figyelmét.

A választást zavaros kampányok előzték meg. Némelyik rendezvényt betiltották, és jelölteket fogtak le. Ugyanekkor a Jugoszláv Radikális Közösség (Jugoslovenska Radikalna Zajednica, JRZ) erőteljes kampányba fogott, azzal a szándékkal, hogy mindenhol megnyerjék a magyar választópolgárokat. Délvidék-szerte a magyar településeken nagy összejöveteleket tartottak. Nagy ígéretek hangzottak el, és sok helyen tényleges engedményeket is tettek. Több helyen magyar kultúregyesületek munkáját hagyták jóvá, és több helyen pénzt is adtak stb.

A választás során a Stojanović vezette JRZ 54,01 százalékot szerzett. Az Egyesült Ellenzék pedig, amelynek élén Vlado Maček állt, a szavazatok 44,9 százalékát kapta. A harmadik induló párt, a Dimitrije Ljotić által alapított, az akkor szélsőséges nacionalista Jugoszláv Nemzeti Mozgalom (Zbor) volt, amelynek mindössze a szavazatok egy százaléka jutott. A szavazatok sajátos megoszlása miatt azonban a parlament összetétele nem tükrözte a választás eredményét, a kormány 306, az ellenzék pedig mindössze 67 mandátummal rendelkezett.

Fodor Gellért első nyilvános fellépése a szkupstinában 1939. március 11-én, szombaton volt.

70 éve tehát, hogy elhangzott országgyűlési képviselőnk felszólalása. A beszéd kapcsán megállapítható, hogy az akkori problémák még ma is jelen vannak a délvidéki magyarság életében, a Tisztelt Ház előtt elhangzott felszólalás egyes kérdései ma is időszerűek. A 16 oldalas kis broszúrát teljes egészében – a hibákkal együtt – írtam be a számítógépbe, csak a hosszú és rövid írásjeleket és pici hibákat javítottam ki.

Nagygyörgy Zoltán

FODOR GELLÉRT

bácskátolyai járási országgyűlési képviselő első parlamenti beszéde, amelyet elmondott 1939. III 11-én a földművelésügyi minisztérium költségvetési vitája alkalmából

tályból ma már csak 6 osztályban tanítanak a kisebbség nyelvén, dacára annak, hogy a község 11.000 lakosából 9.500 lélek szintisza magyar. Az ilyen helyeken a tanítás úgy megy, hogy nincs kedve a diáknak tanulni, mert nem érti a tanítóját — viszont nincs kedve a tanítónak tanítani, mert a serdülő gyermek még nem beszéli az államnyelvet és így nem tudja megérteni magát. A magyarság azt kéri továbbá, hogy éppen úgy, mint a német osztályokban az V. és VI. osztályokban magyarul tanítsanak, mert igazságtalan eljárás, hogy még a nemzeti kisebbségek között is legyen első és másodrangu polgár. — Kérjük, hogy úgy az elemi mint a középiskolákban a hittant ne horvát, hanem magyar nyelven tanítsák a hitoktatók tekintet nélkül arra, hogy a diák magyar- vagy államnyelvű tagozaton hallgatta az előadásokat. A vallás-erkölcsi színvonal a magyar ifjúságban soha nem volt oly alacsony fokon mint ma, ezt kizárólag annak tudjuk be, hogy mivel a diák a hittan órák anyagát nem érti, teljes közönnyel viseltetik a vallásoktatás iránt, ami az államnak se lehet előnyös, mert az ily Istentől elrugaszzkodott embereket a szélsőséges gondolatok könnyen magukkal rántathatják. Magyar tanítók közül még ma is sokan vannak olyan területeken, olyan országrészekben, ahol nem magyarnyelven tanítanak. Az az óhaja a magyarságnak, hogy ezeket a tanítókat adják vissza a kisebbségi iskoláknak és helyezték el helyükbe azokat a tanítókat, akik ma a kisebbségi területeken, de a kisebbség nyelvét nem értik, ily módon kisebbségi diákokat nem taníthatnak. Igen sok magyar új tanító van állás nélkül, kérjük ezeket a tanítókat a költségvetési évet kezdetén kinevezni, hogy állítólagos tanítóhiány miatt bezárt magyar osztályokat újra meglehessen nyitni. A magyar kisebbségi vidékek tanyá rendszerén mesterségesen burjánzik az anal-

12

labétizmus. Bizom abban, hogy az új kormány nem a nagy paloták építését, hanem mint Csirics miniszter ur kijelentette, az iskolák építését fogja szorgalmazni és megfelelő számban kapnak a tanyarendszerek is iskolákat. A tanító hiányt lehet pótolni azzal is, ha az az állásukból ok nélkül elmozdított tanítókat a kir. kormány reaktiválja, sok ilyen ártatlanul meghurcolt tanítói család kenyeréről van szó. — A magyar nemzeti kisebbségnek az a méltányos kérése, hogy kisebbségi vidékre csak olyan igazgatókat nevezzenek ki, akik a kisebbség nyelvét jól értik, mert lehetetlen állapot, hogy a kisdíák vagy a szülők tolmácsot vigyenek magukkal az iskolába, ha az igazgatóval beszélni akarnak. — Rendeltessék el a tanfelügyelőknek, hogy iskolai látogatásaik alkalmával a magyar tagozatokon szigorúan ellenőrizzék a magyar nyelvben elért eredményt is és a magyar tanítók minősítésénél ez is szerepet vigyen!

Egyéb kulturkivánságunk, hogy állandó és vándorjellegű magyar színház létesíttessék, amelynek jugszláv állampolgárok legyenek a tagjai és ez a színház ép oly adókedvezményben részesülhessen, mint az államnyelvű színházaink. Végül pedig politikamentes kultur egyesületeink alapszabályainak jóváhagyását kérjük.

IGENTISZTELT KÉPVISELŐ URAK!

Középeurópa és a Dunamedence népe ma már megdöbbenve látja a valóságot, hogy a nagyhatalmak egymással versengve iparkodnak a Dunamedencében mintegy mandátumot biztosítva maguknak, — teljes befolyáshoz jutni, hogy az itt élő kishatalmak politikai és gazdaságpolitikai életének teljes irányítását kezükbe vegyék. Szükséges, hogy ez a nagy versengés egyszer már fejrázza letargiájából a Dunamedence kishatalmait,

13

TISZTELT HÁZI!

Ha a jugoszláviai magyarság 20 éves kisebbségi életét alapos vizsgálat tárgyává tesszük, az objektív szemlélő igazságos megállapításával elmondhatjuk, hogy az elmúlt 20 év leforgása alatt, a magyar nemzeti kisebbség élete és sorsa katasztrofális helyzetbe került, mert a mindenkori kormányok programjában kifejtett és beígért elvek, velünk szemben gyakorlatilag soha sem érvényesültek. Komoly aggodalommal tekintünk a sok titkot rejtegető jövőnk elé és most is, mint számtalan alkalommal a múltban, a minden tekintetben lojális állampolgár bizalmával és reménykedésével figyelünk fel a királyi kormány munkájára és csendben várjuk, hogy a királyi kormány a deklarációjában megjelölt álláspontját teljes egészében keresztül viszi, a már lefektetett demokrata és liberális elvek alapján.

Most, amikor a királyi kormány a jugoszláv államélet legfontosabb problémájának, a horvát kérdésnek rendezéséhez fogott, fontosnak tartom a félmillió magyar nemzeti kisebbség nevében megemlíteni, hogy ennek a kérdésnek megoldásával párhuzamosan, alapos vizsgálat tárgyává tétessék Dunabánságunk különleges viszonya, ahol közel egymillió magyar és német nemzeti kisebbség él. Ezeknek a lojális kisebbségi polgároknak érdekében gyökerében kell rendezni a kisebbségi kérdés

számtalan megoldatlan problémáját és az az óhajtásuk, hogy a teljes bizalmukat élvező királyi kormány a kérdés rendezése előtt, a költségvetési vita után a kisebbségek szenátusait és parlamenti képviselőit együttes kihallgatáson fogadja, hogy a kisebbségi panaszokat előterjeszthessék Dr Grassl, Dr Várady szenátor, Dr Trischler, Dr Ertl, Hamm képviselő urak, valamint szerény csekélységem.

A jugoszláviai magyar kisebbség nem kíván előjogokat, nem kér különleges elbírálást, csupán azt akarja, hogy az alkotmány keretein belül, az országtörvényein alapuló jogaink, a német nemzeti kisebbségekkel azonos egyenlőségbenőszinte, becsületes méltányolásban és bánásmódban részesüljön.

Nem mulaszthatom el az alkalmat, hogy a jugoszláviai magyarság nevében ki ne fejezzem hálás köszönetünket Georgije Joca képviselőtársamnak, aki az általános vitában elmondott nagyszerű beszédében, ránk lojális kisebbségi polgárookra vonatkozólag követelte, hogy az alkotmány keretében meghozandó törvénnyel, az egyenlőség alapján rendeztessenek kisebbségi viszonyaink.

A magyar nemzeti kisebbség 20 éves múltja alatt megtanulta, hogy a kisebbségi polgárnak lojálisnak kell lennie az ország és a korona iránt. Ezt a lojalitást a magyar kisebbség 20 év alatt az élet minden

megnyilvánulásában beigazolta, mert minden állampolgári kötelezettségének maradék nélkül eleget tett a múltban és tenni fog a jövőben is. Mi a királyi korona bizalmát élvező kormányt támogatjuk, hogy ezzel is dokumentáljuk abszolút lojalitásunkat. A magyarság szerencsét kíván a királyi kormánynak és a horvát nép vezetőinek ahhoz a munkához, amely a közeljövőben a szerb-horvát kérdés testvéri megoldásához fog vezetni és már eleve kijelentjük, hogy ennek a problémának megoldásához nekünk semmi jogunk és semmi szavunk nincs, mert a kérdés a szerb és horvát testvér nemzetek bennső és magánügye. Megállapítjuk azonban, hogy ennek a nagy kérdésnek megoldása országunk politikai és gazdaságpolitikai történelmében nagyszabású és szinte felbecsülhetetlen előnyökkel fog járni.

Ha a magyarság két évtizedes kisebbségi életének fejlődését figyeljük, – csak azt állapíthatjuk meg, hogy a félmillió lelket számláló jugoszláviai magyarság ma már minden fejlődési lehetőségtől el van zárva, szellemileg megnyomorítva, gazdaságilag teljesen lerongyolódva. Ma már azt a benyomást kelti, mintha halálra volna ítélve. A magyar kisebbség 2 évtized óta számtalan esetben tette szavá az ország vezető politikusai előtt sérelmeit és panaszait. Csupán ígéretet kapott, mégis kitartott jóhiszemű és bizakodó lojalitásában. Úgy érzi a magyar kisebbség, mintha óriási erkölcsi és fizikai nyomás alatt állna. Igentisztelt képviselő urak! A magyarság erkölcsi és fizikai teherbírásának végső határához érkezett el, a magyar nemzeti kisebbség 20 éves konstruktív munkájáért és minden bírálást kiálló lojalitásáért ellenszolgáltatás képpen az országgyűléstől, valamint a királyi kormánytól komolyan és határozottan kéri, hogy a sorozatos csalódások és negatívumok után a magyar kisebbségi kérdést és panaszokat őszintén és nyíltan rendezzék, mert végeredményben Jugoszláviának az édesanyánk lojális polgáraival szemben, szent kötelesség ez!

Nem kívánok a költségvetési vitából, sem pedig a képviselő uraktól sok időt elrabolni, épen ezért engedtessek meg nekem, hogy röviden, mint a magyar nemzeti kisebbség egyetlen parlamenti képviselője előterjeszthessem a magyar nemzeti kisebbség sürgős orvoslásra váró sérelmeit és panaszait, amelyek: politikai, gazdaságpolitikai és szociális, valamint kultúrpolitikai természetűek.

Politikai sérelmeink között a legkirívóbb az, hogy nincsenek magyar tisztviselőink, a magyarlakta városok, vagy községek tisztikarában. Egyetemi képzettségű fiatalságunkat képtelenek vagyunk elhelyezni szülőközségeinkben. Ugyanakkor ott igen sok kvalifikáció nélküli tisztviselőt találunk. Ha a legalárendeltebb állásokban, szolgálknak, kézbe-

sítőknek, utcaseprőknek, rendőrlegényeknek akarnók a gyengébb képesítésű ifjainkat elhelyezni, ez sem jár sikerrel. A vasútnál ugyanez a helyzet, az egyéb állami hivatalokban sincs különben. Hogy csak egy példát említsek: Horgos községnek 11.000 lakosa van, ebből 9.500 lélek magyar és képtelenek vagyunk a 12 számú rendőrlegénységben legalább 2–3 olyan magyar fiatalembert elhelyezni, akik kiszolgálták a katonaságot és ott káplári, vagy őrmesteri rangig vitték fel. A válasz az, hogy nem megbízhatók. Így történik ez sorozatosan mindenfelé és azokból lesznek szolgálak, rendőrök, akiknek az agrárreform eljárásból kifolyólag 8–10 hold földjük van. Ezek az emberek soha nem tanulják meg a földművelést, sőt attól elszoknak. Az ilyen álláshalmozással, az agrárreformtörvény sem éri el a célját, mert igen jól tudjuk, hogy 8–10 hold föld megművelése az egész gazdasági évben nem egy, hanem legalább 3–4 személyt tökéletesen leköt. Aki tehát rendőr, szolga vagy ehhez hasonló állást kapott, nem tud intenzív gazdasági munkát kifejtteni és képtelen ily körülmények között földjéből adófizetői kötelezettségének eleget tenni, ami kizárólag a nemzetgazdálkodásnak megy kárára. Taxatív tudnám felsorolni a Vajdaság magyarlakta helyeit, ahol általános a panasz, hogy a magyarok nem tudnak a közhivatalokban elhelyezkedni. Igen sok kisebbségi polgártól kaptam levelet, akik magánvállalatoknál voltak alkalmazásban, de mint írják hatósági nyomásra nacionalizálás címén kitették őket az állásaikból. A régi kipróbált jegyzői kar teljesen megsemmisült, ma nem lehet olyan községet találni országunkban, ahol magyar ember lenne a jegyző. Helyükbe sok esetben minden kvalifikáció nélküli jegyzők kerültek, különös módon sok pap, akik jegyzői képességük hiányában a tönk szélére vitték a valamikor virágzó községeket. A magyarság azt kéri a kir. Kormánytól, hogy a magyarság számarányának megfelelő módon tegye lehetővé a magyar szellemi proletáriátus és az alacsonyabb állásokba igyekvő magyar munkanélküliek számának csökkentését, azáltal, hogy őket az egyes helyeken a magyarság számarányának megfelelő módon helyezze el.

A magyarság óhaja, hogy a magyarok által lakott területeken levő bíróságoknál csak olyan bírákat és ügyészi kart nevezzenek ki, akik a kisebbség nyelvét jól értik, hogy ne kelljen a pereskedő felekre sokszor katasztrófális jelentőségű tolmácsolásokra támaszkodnia a bíróságnak. – A bírói karban akad néhány magyar ember, de vagy Délszerbiában, vagy pedig Crnogórában működnek és annak dacára, hogy közülök többen már 10 év óta kéri idevaló visszahelyezését, kérésük meddő maradt. Igen sok a panasza a magyarságnak az állampolgársági jog megszerzése miatt, amennyiben tömegesen vannak

olyanok, akik már 1910 előtt a mai Jugoszlávia területén éltek, itt már illetőséggel rendelkeztek, még sem akarják a hatóságok állampolgári kötelékünkbe való tartozandóságukat elismerni. Szükséges lenne, hogy a belügyminisztérium erre vonatkozólag adjon határozott utasítást a főszoigabíróságoknak magatartásukat illetőleg. A Vajdaságban lakó állampolgárok nagy nehézségek árán jutnak útlevélhez, ennek a kérdésnek rendezése is egyszer már időszerű lenne, annál is inkább, mert békében és nem háborús időkben élünk. A jugoszláv-magyar határ mentén húzódnak kettős birtokosaink birtokai. Ezeknek a kettős birtokosoknak eddig módjukban állt gyalog, szekéren vagy a vasúti vonalak mentén vonaton átmenni a határon. A magyar kettős birtokosok Horgos és Szuboticánál jöhetnek vonaton is át, – a mi határrendőrségünk, a mi állampolgárainknak nem engedi meg, hogy vonattal közlekedhessenek birtokaikra, jóllehet ez olcsóbb és nagy időmegtakarítást jelentene.

Gazdaságpolitikai sérelmeink közül a legnagyobb az ingatlan elidegenítés korlátozásáról szóló rendelet. Maga a rendelet a nemzeti kisebbségekre nem is lenne nagyon sérelmes, ha célja kizárólag az lenne, hogy megakadályozza hogy azok, akik az agrárreform eljárás következtében kaptak földet, eladhassák. Tudjuk, hogy a kolonizáló politikának a gyenge kolonistákat meg kell védenie, azonban az említett rendelet nem csak a kolonistákra vonatkozik. A gyakorlat úgy fejlődött ki, hogy a rendelet éle kizárólag a kisebbségi elem ellen irányul. Ma már eljutottunk oda, hogy magyar a magyarnak nem tud eladni ingatlant, mert az eladást jóváhagyják ugyan, de semmi esetre sem hagyják jóvá a vételt, mihelyt magyar ember a vevő. A választások alatt alkalma volt erről Sztankovics Szvetozár volt földművelésügyi miniszternek Bácsstopolán meggyőződnie, amikor tömegesen keresték fel a panaszkodó magyarok, akik nem szlávoktól, hanem magyaroktól vásároltak ingatlant, de akiknek az átírási engedélyt nem adták ki. Hogy hatóságaink meddig mennek el ennek a rendeletnek, mintegy szándékos félremagyarázásban, azt csak egyetlen példával akarom igazolni: Stara-Moravica községben Fütő János parasztgazdának 36 kat. hold szántó-vető földje volt, de ezek a földek széjjel voltak szórva a falu határának minden irányában 8 darabba. Fütő János gazda ma 65 éves öregember, aki még mindig maga műveli földjét, de magas kora miatt, nehezebbre esett, hogy a munkaidőt egyik parcelláról a másik parcellára való járkálással töltsse el. Elhatározta, hogy 8 helyen fekvő földjét egységesíti, a mai modern és intenzív gazdálkodási lehetőségek teljes kihasználása érdekében. Miután eladta a 36 hold birtokot egy tagban vásárolt egy 40 holdas parcellát

és amikor a telekkönyvben ennek átírását kérte, akkor érte a meglepetés, mert az átírást ellenőrző bizottság az átírási engedélyt nem adta meg neki, de nem is indokolta eljárását. Fütő János ellen hatóságaink soha semmiféle eljárást sem vezettek, csendes munkás ember, aki még a politikában is azt a hitét vallja, azt a kormányt szeretné ő látni, amelyekre nem szavaz! Ennek a rendeletnek megváltóztatása, illetve teljesen enyhe értelemben való alkalmazása a lojális magyar kisebbség legégetőbb problémája. Képviselő Urak! Önöknek fogalmuk sincs arról, hogy ennek a rendeletnek nyomában mennyire felburjánzott a korrupció. Távol áll tőlem, hogy meggyanúsítsam akár a bíróságot, akár pedig tagjait, de szememmel láttam a szentai járásbíróság folyosóján, amikor közönséges kijárók szélhámoskodtak az egyszerű paraszttal, hogy majd ők elintézik az ügyet és azonnal felvettek előlegeket és természetesen, hogy az ügyből semmi sem lett! Ennek a rendeletnek van egy másik hátrányos oldala is, erre vonatkozólag az egyes adóhivatalok adhatnak felvilágosításokat. – Ugyanis az államot rengeteg kár éri, mert az ingatlanforgalom megbénult és minimálisra csökkentek az átírási százalékok, aminek csak a kincstár látja kárát.

A magyar földmunkásság nem részesült az agrárreform előnyeiben, sehol a nincstelen magyar földmunkás nem kapott földet, még annyit sem, hogy azon magának, családjának házacskát építhessen. A nagybirtokokat felosztották, de ugyanakkor nem történt gondoskodás arról, hogy a nagybirtokon alkalmazott munkássággal mi legyen. Ezek a szerencsétlen emberek ma teljesen lerongyolódva, a legkétségbeejtőbb helyzetben vannak, akikről mindenki megfeledkezik. Ezeknek az embereknek az érdekében szükséges azonnal nagy közmunkák nyitása, ezeket az embereket el kell helyezni a vasútnál, vasutak és utak építésénél. Ezeknek a falusi földmunkásoknak érdekében államilag segélyezett szövetkezeti, beszerzési és értékesítő boltokat kell felállítani, ahol a tömeges beszerzéssel járó előnyöket, sovány kereseti lehetőségeikhez mérten összhangba tudják hozni. Sürgősen gondoskodni kell arról, hogy nekik a szociálpolitikai minisztérium külföldi munkaalkalmakat biztosítson, hogy a tél folyamán tönkre ne menjenek és ne szoruljanak a megalázó szegény konyhára. A földmunkásság érdekében Cvetkovics miniszterelnök úr kétségkívül sokat tett, szociálpolitikai minisztersége idején, amikor előterjesztésére kiadták a legkisebb munkabérről szóló rendeleteket. Azóta a rendelet értelmében, minden községben a kora tavasszal megalakulnak az úgynevezett paritásos bizottságok, 2 gazda és 2 munkás delegátusából és a községek

elnökeinek elnöklete alatt. Ezek a bizottságok hivatottak a helyi körülményeknek megfelelő módon az egész évre, 3 vagy 4 csoportra osztályozva a napszámbekeket megállapítani. A rendelet szenzációs jelentőséggel bír, szociális előnyt nem lehet elvitatni, de van egy nagy hibája, amit könnyűszerrel lehet orvosolni. Ez a rendelet, képviselő urak, csak akkor bír döntő jelentőséggel és csak akkor lesz a földmunkásra hasznos, ha hozzá adatik egy szigorú büntető szankció, amely kényszeríti a munkaadót, hogy a földmunkásnak fizesse meg az esetenként megállapított napszámot, amely neki és családjának a létexistenciát jelenti. Mint volt községi elnök számtalan esetben láttam, hogy a munkaadók közül többen lelketlenül kihasználták munkásaikat, azonban sohasem tudtunk ellenük fellépni a kellő eréllyel, mert a rendeletben említés sincs arról, hogy milyen büntetés jár, be nem tartása esetén. Ezért kérem az országgyűlést, adjon felhatalmazást a szociálpolitikai miniszter úrnak arra, hogy a már meglévő és említett renDELETEH szigorú büntető szankciót fűzhessen!

A vajdasági kiskereskedők egyesületei azzal a kéréssel fordultak hozzám, hogy a szkupstinában említést tegyek arról a nehéz gazdasági helyzetről, amely aránytalanul magas adóztatásuk miatt adódott elő. Képviselő urak, azokról a kisemberekről van szó, akik egy-két dinártért árulják a sőt, cimetet, akiktől orvosságos üvegben viszik a kékitőt, vagy a petróleumot a fogyasztók. A kis falusi szatócsokról van szó, akik azt kérik, hogy a törvényhozó testület velük szemben is arra a méltányos álláspontra helyezkedjék, mint a kisiparosokkal szemben, vagyis hogy amint a kisiparosok úgy a kiskereskedők is pauszban fizethessék a gyűjtőforgalmi adót, amelynek kivetése alkalmával velük a legtöbb esetben a legnagyobb igazságtalanságok történnek.

Kulturális problémáink közül a legfájóbb sebeket az eddigi iskola politika okozta. Ezzel a kérdéssel hosszabban akartam foglalkozni, de Csirics miniszter úr felszólalása után teljes mértékben bízva az ő toleráns kijelentésének komolyságában, csak röviden említem meg sérelmeinket, amelyek orvoslásában a miniszteri nyilatkozat birtokában nincs jogom kételkedni. A magyarság kéri a királyi kormánytól, hogy a Pribicsevics Szvetozár által meghozott névgyelmező rendeletet sürgősen helyezze hatályon kívül, mert ezzel a rendelettel hovatovább odajutottunk, hogy a szülők minden intervenciója ellenére a Sárkány, Fekete, Fehér nevű diákokat is az államnyelvű tagozatokba írják be az igazgatók, hogy önkényes magatartásukkal a magyar osztályokat megszüntessék. Így jutottunk Horgoson abba a lehetetlen helyzetbe, hogy a 17 osztályból ma már csak 6 osztályban tanítanak a kisebbség nyelvén,

dacára annak, hogy a község 11.000 lakosából 9.500 lélek szintiszta magyar. Az ilyen helyeken a tanítás úgy megy, hogy nincs kedve a diáknak tanulni, mert nem érti a tanítóját – viszont nincs kedve a tanítónak tanítani, mert a serdülő gyermek még nem beszéli az államnyelvet és így nem tudja megértetni magát. A magyarság azt kéri továbbá, hogy éppen úgy, mint a német osztályokban az V. és VI. osztályokban magyarul tanítsanak, mert igazságtalan eljárás, hogy még a nemzeti kisebbségek között is legyen első és másodrangú polgár. – Kérjük, hogy úgy az elemi mint a középiskolákban a hittant ne horvát, hanem magyar nyelven tanítsák a hitoktatók tekintet nélkül arra, hogy a diák magyar- vagy államnyelvű tagozaton hallgatja az előadásokat. A valláserkölcsei színvonal a magyar ifjúságban soha nem volt oly alacsony fokon mint ma, ezt kizárólag annak tudjuk be, hogy mivel a diák a hittan órák anyagát nem érti, teljes közönnyel viseltetik a vallásoktatás iránt, ami az államnak se lehet előnyös, mert az ily Istentől elrugaszkodott embereket a szélsőséges gondolatok könnyen magukkal rántathatják. Magyar tanítók közül még ma is sokan vannak olyan területeken, olyan országrészekben, ahol nem magaryelven tanítanak. Az az óhaja a magyarságnak, hogy ezeket a tanítókat adják vissza a kisebbségi iskoláknak és helyezték el helyükbe azokat a tanítókat, akik ma a kisebbségi területeken, de a kisebbség nyelvét nem értik, ily módon kisebbségi diákokat nem taníthatnak. Igen sok magyar új tanító van állás nélkül, kérjük ezeket a tanítókat a költségvetési év kezdetén kinevezni, hogy állítólagos tanítóhiány miatt bezárt magyar osztályokat újra meglehessen nyitni. A magyar kisebbségi vidékek tanya rendszereiben mesterségesen burjánzik az analfabétizmus. Bízom abban, hogy az új kormány nem a nagy paloták építését, hanem mint Csirics miniszter úr kijelentette, az iskolák építését fogja szorgalmazni és megfelelő számban kapnak a tanyarendszerek is iskolákat. A tanító hiányt lehet pótolni azzal is, ha az állásukból ok nélkül elmozdított tanítókat a kir. Kormány reaktiválja, sok ilyen ártatlanul meghurcolt tanítói család kenyeréről van szó. – A magyar nemzeti kisebbségnek az a méltányos kérése, hogy kisebbségi vidékre csak olyan igazgatókat nevezzenek ki, akik a kisebbség nyelvét jól értik, mert lehetetlen állapot, hogy a kisdíák vagy a szülők tolmácsot vigyenek magukkal az iskolába, ha az igazgatóval beszélni akarnak. – Rendeltessék el a tanfelügyelőknek, hogy iskolai látogatásaik alkalmával a magyar tagozatokon szigorúan ellenőrizzék a magyar nyelvben elért eredményt is és a magyar tanítók minősítésénél ez is szerepet vegyen!

Egyéb kulturkívánságunk, hogy állandó és vándorjellegű magyar színház létesíttessék, amelynek

jugoszláv állampolgárok legyenek a tagjai és ez a színház ép oly adókedvezményben részesülhessen, mint az államnyelvű színházaink. Végül pedig politikamentes kultur egyesületeink alapszabályainak jóváhagyását kérjük.

IGEN TISZTELT KÉPVISELŐ URAK!

Középeurópa és a Dunamedence népe ma már megdöbbenve látja a valóságot, hogy a nagyhatalmak egymással versengve iparkodnak a Dunamedencében mintegy mandátumot biztosítva maguknak, – teljes befolyáshoz jutni, hogy az itt élő kishatalmak politikai és gazdaságpolitikai életének teljes irányítását kezükbe vegyék. Szükséges, hogy ez a nagy versengés egyszer már felrzza letargiájából a Dunamedence kishatalmait, hogy egyszer már belássák, miszerint e nagy politikai nyomás alól, csak oly módon szabadulhatnak, ha haladék nélkül hozzáfognak a mentő egybeszervezkedéshez, mert különben e kishatalmak, valamelyik nagyhatalom vazalussává válnak, ami egyet jelentene féltve őrzött politikai és gazdaságpolitikai jogaik teljes feláldozásával.

A Dunamedence népeinek sürgős összefogása mentheti meg a helyzetet, ez az egyedüli kivezető út abból a szörnyű politikai kataklizmából, amelybe minden kisállam nyakig süllyedt. Őszinte, becsületes, minden féltékenykedést, bosszút, megnemértést kizáró és azonnal likvidáló megmozdulásra van szükség, amely minden tekintetben tisztázná a zavarosnak látszó helyzetet. Tudjuk és érezzük, hogy a szörnyű világháborút követő két évtized leforgása óta, a Dunamedencében élő népek közötti őszinte békéről, még nem beszélhetünk, de ebben is rejlik minden gyengeségünk!

A Dunamedencében élő népek összetartásának kizárólagos és egyetlen biztosítéka a várva várt és őszinte, becsületes jugoszláv-magyar barátság, amelynek előbb-utóbb, de be kell következnie, és ne adja Isten, hogy elkésve következzen be. E két nép történelmét és életét majd minden megnyilvánulásában az azonosság, a hasonlatosság egész sora jellemzi, – de ez nem is csoda, hiszen e két nemzetnek vére az évszázadok és az ezredéves szomszédság folyamán tagadhatatlanul összekeveredett. Mindkét népet az őszinteség, jószívűség, becsület, az emberbaráti szeretet, a munkakedv és a hazához való feltétel nélküli ragaszkodás, a haláltól vissza nem riadó bátorság jellemzi. Mindezzel a sok közös sajátossággal, még közeli rokonnépek sem dicsekedhetnek.

Az ezredéves történelmi idők alatt adódtak ellentétek e két nemzet között, de ugyanekkor az is tagadhatatlan, hogy e hosszú idő alatt számtalanszor

kidomborodott e két nép életének történetében a jószomszédi és testvéri megsegítés megnyilatkozása. Ha volt e két nép között ellentét, ennek okát soha se keressük se a szerb, se a magyar népben, mert a bécsi titkos levéltár adatai és barnuló okmányai élénken igazolják, hogy a mesterségesen élesztgetett ellentétek okozója, az úgynevezett Habsburg kamarilla volt, amely ügyes fondorlataival, a szükséghez képest úgy játszotta ki magát politikailag, hogy hol a szerbeket, hol pedig a magyarokat uszítgatta egymás ellen!

Állítani merem, hogy e vélt szerb-magyar ellentétek okát itt kell keresni és nem a szerb, sem pedig a magyar népben. Ha visszapillantást vetünk a régi történelmi időkre, amíg a magyarságnak nemzeti királyai voltak, azt látjuk, hogy az Árpádházi királyok jóviszonyban voltak a szerbséggel és ezt a jóviszonyt azzal pecsételték meg, hogy a magyar királykisasszonyokat örömmel adták férjhez a szerb uralkodókhoz és fejedelmekhez, királyokhoz. Nemanja Stevan unokája, Veliki Uroš IV. Béla magyar király leányát vette feleségül és Bélát a cseh Ottokár elleni harcában, szerb veje Uroš támogatta, szerb katonáival a sikeres győzelemhez. Uroš felfedezve a sok rokonvonást, a szerbség és magyarság között, Dragutin nevű fiát V. István magyar király Katalin leányával házassította össze és Milutin III. András magyar király Erzsébet leányát vette feleségül, akiknek házasságából született Stevan decsánszki, akinek fia volt Silni Dusan, az egykorú szerb történelem legnagyobb múltú királya és cárja. A történelem igazolja, hogy őseink évszázadokon keresztül, mint jószomszédok kart karba fűzve harcoltak az akkori közös ellenség, a török ellen. – Lázár cár hadseregében Koszovópolyén a magyarok, és Tomori érsek hadseregében Mohácsnál a szerbek vesztettek számtalan hősi halottat, e két testvéri nemzet összefogásának örök dicsőségére. Mátyásnak a nagy magyar királynak a féktelen oligarchák elleni harcában veresköpenyeges szerb csapatai adták hadserege első részét, míg a Habsburgokat Magyarországról lerázni akaró Rákóczi Ferenc kuruc csapatait Szegedinac Pero szerb vezér, szerb csapataival támogatta. Ha már most a legújabb történelmi eseményeket figyeljük, láthatjuk, hogy Magyarország hosszú évszázados harcai után, a testének, lelkének idegen uralkodókat lerázta magáról és felszabadulván az osztrák vadházasság tengernyi átkától 5 évszázad leforgása után nemzeti megújulásának korához ért és büszke örömmel töltött el bennünket Horthy Miklós magyar államfő mohácsi nagy beszédének híre, amely a jugoszláv nemzet lelkéhez szólt, amikor becsületes őszinteséggel és megértő szeretettel a magyar

nemzet nevében őszintén nyújtotta két kezét a szomszéd Jugoszlávia minden polgára felé. Ennyi sok érdekes és dicső kapcsolat után szinte csodával határos, hogy ez a Dunamedencébe, évezreddelel ezelőtt beékelődött azonos természetű, eleven két nemzet, még ma sem tud őszintén egymásra találni.

A mi lojális magyar kisebbségünknek az a leghőbb óhaja, hogy a jugoszláv és a magyar nemzetek között, mielőbb kiépüljön az őszinte és becsületes jóbaráti viszony, adja Isten, hogy az összekötő aranyhidat a jugoszláviai magyar és a magyarországi jugoszláv nemzeti kisebbségek építsék meg e két nemzet boldogulása és szerencséje javára.

Remélve azt, hogy a nemzeti kisebbségi kérdés a kölcsönös megértés szellemében, a legrövidebb időn belül elintézését nyer – amely körülmény nemcsak a mi két nemzetünk viszonyára nézve lesz hasznos, hanem a Dunamedence többi államainak megbékülést és fejlődést is sokban elősegíti –, az előterjesztett költségvetést megszavazom. (Helyeslés a jobboldalon).

(Vége)

Látható, a beszéd kezdetén elmaradt a hatalmi körök nyájas köszöntése és minden hálálkodás a mandátumhoz való juttatásért.

El kell mondani, hogy a képviselők közül Fodor Gellért beszédét akkor mindössze harmincvalahányan hallgatták végig. A többiek még a beszéd előtt,

illetve a beszéd közben elhagyták a szkupstina termét. Ezenkívül a cenzúra nem engedélyezte, hogy a kisebbségi nyomda megjelentesse a beszédét. E tiltásról szóló döntés viszont nem érkezett meg idejében Szabadkára, így az elhangzott beszédet a szabadkai Glóbusz nyomda gyorsan kinyomtatta kis brosúrában. De Zomborban sem tudtak a közlési tiltásról, s az *Új Hírek* sajtó is sietett leközzölni Fodor Gellért küldött beszédét. Mészáros Sándor a könyvében sopánkodik, hogy sajnos nem maradt fenn egy példány sem – én viszont elmondhatom, hogy egy helyen fennmaradt kilenc példány is a szabadkai kiadásból, éspedig Fodor Gellért hagyatékában. Ennek köszönhetően sikerült itt először 70 év után leközzölni – szabadon, cenzúra nélkül.

A magyarok lakta területeken gyorsan futott a hír Fodor Gellért küldött BATOR kiállításáról. Belgrádból való hazaérkezését a magyar nép mindenhol üdvözölte, és Topolyáról egy külön delegáció is érkezett elébe, Horváth Sándorral, a JRZ helyi elnökével az élen, hogy hálásan megköszönje az országgyűlési beszédét.

Nem mellékes tény, Fodor Gellért egyik felmenője volt az a Császár Miklós, aki az 1848/49-es magyar szabadságharc és forradalom idején Horgoson nemzetőr volt. Ugyanazon sírban vannak mindketten eltemetve Horgoson, melyet 2008-ban a Magyar Nemzeti Tanács felújított, Nagygyörgy Zoltán helytörténész indítványozására.

IRODALOM:

A. Sajti Enikő: *A jugoszláviai magyarok politikai szervezkedésének lehetőségei és korlátai (1918–1941)* – (Régió – Kisebbség, politika társadalom, 8. évf. 2. sz. Szeged, 1997.)

A. Sajti Enikő: *Jugoszlávia 1918–1942* (Társadalomtudományi Kör, Szeged, 1989)

Csuka János: *A délvidéki magyarság története 1918–1941* (Budapest, 1995)

Fodor Gellért – *országgyűlési képviselő első parlamenti beszéde* (Štamparija „Globus“, Subotica, 1939)

Mesaroš Šandor: *Mađari u Vojvodini 1929–1941* (Novi Sad, 1989)